

Елин Пелин

Орися

Ех, тая пуста черга! С каква радост, с какъв мерак бе я ткала буля Калистратица! През много дълги зимни нощи тя си не почина, тежък сън я не обори. Вечер, щом слънце зайде, жаловното зимно слънце, и черна, студена нощ удавеше селото, буля Калистратица ще влезе в разбоя и в ръцете ѝ ще запее сърчно гладката липова совалка, ще заскърцат тихо нищелки и набърделки.

Туп-туп... туп-туп! Чак до зори.

Тъче неуморно тя, а в очите ѝ свети младост и сила. Буйни гърди се повдигат от накупели мечти и желания за честит и дружен живот с Калистрат. Млада кръв запали необуздани мисли и те заредят пред очите ѝ мили сънища: всред кичеста градина, между цъфнали овошки се губи, като гнездо, свито в шубрачка, малка варосана къщица с чисти стъкленни прозорци, с хубави стаички, наредени, накитени от нейната похватна ръка, по средата пъстрата черга, като цариградски килим, а по нея слънчеви лъчи си играят и мамят веселите врабченца да кацат по стъклените прозорци.

Туп-туп... туп-туп!

Ех, добър е господ! Само труд и постоянство и всичко по реда си ще тръгне. Ще се отплати Калистрат от лихвари, ще се отърве от тежък бащин борч, ще купи по-яки воловци. Той е млад, юнак и работник. Ще хване тежко рало в чевръсти ръце и мерно ще закрачи по черни угари, и едър пот ще потече от широко чело по ровката земя, и слънце от радост и надежда ще грейне в доброто му сърце... Мил и сладък живот!

Туп-туп... туп-туп!

И нещо се топи в младото Донкино сърце, нещо хубаво и чисто се топи там на благи сълзи, избликва от очите ѝ и мокри хубави и пълни страни. Златни надежди удвояват силата на морни ръце и пее гладката совалка, и скърцат нищелки и набърделки, и разбоят непрестанно бие:

Туп-туп... туп-туп!

Калистрат, полегнал до топлата печка, гледа своята млада невеста, що вчера, речи го, в къщи е довел, и следи с очи как се движат пълни бели ръце, как се вдигат обли гърди под кенарени нагръдки, па съглежда и тия чудни сълзи, що трептят срещу ламбата като два маргарита, и жилото на неволно безпокойство пропъжда из ума му веселия рояк от щастливи мисли. Приближава той хубавата си невеста, заглежда я в очи:

– Що ти е, Донке?... Защо са тия сълзи?...

Тя изпуска пъргава совалка, метне ръце на мъжките му рамене и шепне:

– Калистрате, бог да те поживи – честита съм, Калистрате! Честита

съм и не мога да си спра тия сълзи! Хубаво ми е, мило ми е... че работя, че сме дваминка, че ти си при мене. Их, боже! Калистрате, иска ми се все да работя, да работя!

И маргаритите, що трепкат на босилковите й клепки, се сипнат един след други като градушка.

– Донке, не искам сълзи – разтреперано примоли Калистрат. – Недей ги рони. Не мога да гледам сълзи. От детинство съм ги загледал на очите на клетница майка. Сълзи на черно тегло, горчиви сълзи... Нож сърцето ми разпаря само като видя. Донке, не искам сълзи. Де ми запей!

И двамата почнат да се милват като два гълъба. Па току екне тихичко и сладко Донкиния глас:

Де гиди млади години,
колко се лесно минават!...

– Донке, не ща тая! Не искам тъжовни песни! Запей друга весела... от широко сърце!

Малката стаичка екне от Донкиния смях. Тя пусне наново совалката и подхване:

Не следи ме, месечинко виторожка, не дебни ме,
не отивам, месечинко виторожка,
в път далечен, най отивам, месечинко виторожка,
у Радини...!

– Ето на... такава песен искам. Карай, карай, та го закарай барем у Радини!

И Калистрат се провикна от се сърце:

– Е-е – ех! Ах, млади години! Спрете се барем за един миг, за колко цигара се пали... И за малко много давате.

Така хвърка нощта. Пропяват първи петли, първи и втори. На постелката отдавна спи морен Калистрат, а совалката все още пее в Донкините работни ръце:

Туп-туп... туп-туп.

Такъв труд! И най-после, един ден радостно възсия Донка. Мечтите й, мерака й, мъката й, грижата й добиха, що искаха: от кроеното се отсука пъстра, писана черга за едната хубост.

Кога човек постигне нещо, добива сила и друго да иска. Такова е

човешкото сърце – вечно иска и вечно желае. И Донка се затруди за много още работи и забърза да постигне мечтите си, с кои от детинство бе порасла: нова къща и нова наредба. Скъта тя в ковчега пъстрата черга, да им стои нова, за новата стая.

У Калистрат душа не остана от работа. Ясно слънце го на нивата заваряше, а вечер на нивата с него се прощаваше. Воловци без сили остаха, но той ги гледаше като същи деца, кърмеше ги всяка сутрин, гледаше ги по челата, а като впряга, ще им рече:

– Хайде, брагя, на нивата. Живот заедно, смърт пак заедно.

А те го гледаха мило с големите си безстрастни очи, сякаш че разбират. Па и трима бодри и силни пойдат към полето, изпращани от пъргава Донка.

Върху плещите на Калистрат тежеше бащин борч, удвоен и утроен от лихвари, и той не жалеше ни младост, ни здраве, само да се отплати.

– Ех, и това веднъж да снема от гърба си, па да кривна шапка, па да видиш ти кой е Калистрат – говореше той пред Донка.

– Ех, дай боже!

Ала бог не даде. Случиха се усилни години, усилни и тежки. Навървиха се една след друга кишовни зими, та измориха добитък, заредиха се летни суши и градушки, та сеитбите и семето си не дадоха. Почерня измъчен народ, сбъркаха се клетки сиромаси какво да правят, кому да се молят – на бога ли, или на дявола.

Лихвари ги потеглиха на съд, па упримчиха и кого не бяха.

Калистрат, работникът, юнакът Калистрат, сведе глава, прехапа устни и рече:

– Ами сега?

Вместо борч да отплати и да струпа къщурка по за света, той си трупна още борч въз борча, зер му умря галения Сивчо, и той взе с лихва, та го замести. Па му се родиха и дечица – две близначета. Мънички са, бог да ги поживи, ала и по тях отива доста.

И рухнаха галени надежди, събориха се златните Донкини кули за честито бъдеще.

Е, всичко ще се пренесе. Човешкото сърце много трае. И Донка удави хубава младост в горчиви сълзи.

Бог високо, цар далеко.

А Калистрат нема сила да утрае. Плю на всичко, па се пропи и се опропасти.

Минаха се дълги неволни години.

Веднъж дойде бирникът за данък. Калистрат се чеса, чеса, па

избяга. От много отдавна пара не бе се завъртяла в съдраните му джобове, нито бе останало за продан нещо. Кога бирникът влезе в разградения и пуст Калистратов двор, и куче нема да го залае. То бе една ранна есенна сутрина. Паднала бе първа слана и селото лъщеше като сребърно под предвестни утринни лъчи. Вайкаха се дълго бирникът и кмета що да вземат и що да оставят. Всичко вехто, слупено, пари не чини. Само пъстрата черга, под която още спяха двамата близнаци, ще може да отсече нещо.

– Ох, недейте, за бога, милост! – пищеше Донка премаляла.

Но суровия стражар отви малките прегърнати и спящи братчета, сгъна чергата, и я отнесе. А след него излезе бирникът и кмета.

Слушайте що направи царщината от тая черга.

Най-напред в околийска го градче прогласиха, че еди-кога си ще се продава за държавен дълг еди-каква си черга. Един евреин, възползуван от случая, отиде на уречения ден, наддава и я купи за 5 лева. Не се знае къде отиде тая писана черга, но историята на петте лева, които държавата спечели от нея, е дълга и широка.

Тя беше една бяла хубава петолевка, която зае почтено място в държавното ковчежничество, а оттам излезе с хиляди свои другарки и влезе в заплатата на дядо владика. Тоя благочестив старец беше повече чръвогодник, отколкото сребролюбец и на един обяд изяде и изпи тая нещастна петолевка.

Раздробена на 5 малки бели левчета, които безропотно си взеха сбогом едно от друго, тя се впусна да пътешествува по света и стана причина на много радости и горчила, на много смехове и на много сълзи. Едни от тия бели левчета дълго време си почиваха в дълбоките кесии на скъперниците, чиито прахосници синове отново ги разиграха; други станаха причина за убийства. Събрани веднъж пак дружно в ръцете на един големец, те купиха честта на едно бедно, хубаво момиче, което после се обеси с въже, купено от тия пари.

След като преходиха, пак пръснати един от друг, много градове и села на майка България, след като влизаха ту в мазни търговски кесии, ту в хубави женски ръце, ту в скъсани сиромашки джобове; след като търпяха ядове и се пръскаха на петачета и на стотинки, след като се дробиха по гуляи и веселби, те пак попаднаха в ръцете на бирникът, оттам отидоха в ковчежничеството. Станаха пак петолевка.

Обаче на едно царско тържество тя биде пак изтеглена и правителството купи с нея един кърфшишек, и една вечер го пална. Той се издигна с ужасен писък към спокойните вечерни небеса и се пукна над големия

град, над който се посипаха чудни, мили звездици – сини, зелени, червени, алени и на всички ония шарки, що имаше в продадената Донкина черга.

А народът отдолу викаше: „Урааа!“

КРАЙ

© 1902 Елин Пелин

Публикувано първоначално в сп. Селска разговорка, I, кн. 2, декември 1902, с. 1–6, със заглавие „Орисията на една сиромашка черга“, подзаглавие „Разказ“ и подпис Мито. Две години по-късно Елин Пелин поправя тук-таме разказа и под заглавие „Орисия“ го публикува в „работническото“ литературно списание Пролетна заря, I, кн. 3, декември 1904. При препечатването авторът е съкратил част от повествованието за странстванията на петолевката. Другите поправки са незначителни. Ние даваме текста от 1904.

Сканиране, разпознаване и редакция: Ивет Костова, 2008

Публикация:

Елин Пелин. Съчинения, том I – Разкази 1901–1906

Редактор: Светла Гюрова

Издателство „Български писател“, 1972 г.

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5274>]